

Мартин О.М.

доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

м. Львів, Україна

БЕЗПЕКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ: СУЧАСНА ПАРАДИГМА

Інтенсивність та різновекторна спрямованість впливу глобалізаційних процесів посилили увагу науковців до вивчення проблем безпеки та переосмислення місця безпеки в ієрархії потреб людини. В процесні розвитку людської цивілізації змінювалось розуміння безпеки. Проте трансформувалась не сама природа і суть безпеки як об'єктивно обумовленої необхідності потреби людини і суспільства, змінювалось лише уявлення людини про цей феномен.

В найширшому розумінні безпека є важливою «цінністю, яка відіграє роль наріжного каменя в перетворенні поодиноких інтересів того чи іншого суб'єкта в сукупну змістовно-дієву єдність інтересів, яка потребує безперервного узгодження останніх» [7, с. 47].

Необхідність забезпечення безпеки є вихідною соціальною потребою суспільства в цілому і людини зокрема, будь-які природні чи соціальні явища людина розглядає через призму можливої загрози і можливості забезпечення власної безпеки. Найголовнішою ознакою суспільно-економічної системи є її здатність забезпечити головну потребу людини – безпеку. Відповідно, ця система, яка забезпечує цю здатність найкраще, є найбільш привабливою для людей чи людського суспільства.

Найбільш ефективною є така створена система безпеки у суспільстві, яка головною метою ставить забезпечення інтересів людини. Цей процес має декілька векторів. По-перше, формування системи безпеки відбувається через неможливість іншими шляхами забезпечити достатній рівень захищеності об'єкта. По-друге, сам процес формування даної системи супроводжується негативними впливом інших систем і відбувається в певному,

недоброзичливому середовищі. По-третє, функціонування сформованої системи безпеки постійно супроводжується негативним впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників [6, с.129].

Безпека є своєрідною характеристикою і необхідною передумовою життєдіяльності, прогресивного розвитку й нормального функціонування об'єктів реального світу. Очевидно, стверджують В. Горбулін і С. Пирожков, що ці об'єкти існують і розвиваються в середовищі, параметри якого формуються під впливом різноманітних, часто взаємозв'язаних та взаємозумовлених чинників, інтегральна складова яких створює певний ймовірний рівень потенційних та реальних загроз безпеці [8, с. 91].

Саме поняття «безпека» є багатогранним і складним, тому логічно не може однозначно трактуватися в науковій літературі. По-перше, безпека трактується як відсутність небезпеки [9, с. 104; 10, с. 112].

По-друге, безпека як ступінь захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави [2, с. 26].

По-третє, безпека як стан захищеності суспільства, особи і держави від небезпек і загроз [5, с. 56]. Такий підхід не дозволяє аналізувати безпеку як певний досягнений стан об'єкта, вся увага акцентується на ймовірних загрозах його стабільності. Прихильники цього підходу прагнуть вирішити проблему комплексного визначення безпеки шляхом перерахування і врахування найбільш істотних загроз.

По-четверте, безпека як відсутність небезпек. Автори колективної монографії Б. Демидов, А. Величко, І. Волощук вважають, що безпека передбачає таке становище, за якого на об'єкт безпеки не можуть впливати фактори загрози з причин їх відсутності [3, с. 56]. Проте при розгляді безпеки як відсутність небезпеки не враховується той факт, що безпека набуває сенсу лише в зв'язку з появою небезпеки, що безпека є реакцією на небезпеку і похідною від неї.

По-п'яте, безпека як специфічна діяльність. Так, А.Баланда вважає, що «безпека – це насамперед дієва функція суспільства, людини, держави з

виявлення, попередження та усунення небезпек і загроз, здатних знищити їх чи позбавити фундаментальних матеріальних та духовних цінностей або ж унеможливити їхній стабільний розвиток» [1, с. 26]. На наш погляд, у такому визначенні мова йде саме про забезпечення безпеки як необхідності забезпечення інтересів людини, суспільства та держави.

Безпеку як специфічну діяльність, тобто функціональний підхід до розуміння безпеки відстоює В.А. Ліпкан. Він стверджує, що безпека – це стан захищеності особи, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх небезпек і загроз, що базується на діяльності людей, суспільства, держави і світового співтовариства народів по виявленню, запобіганню та подоланню небезпек та загроз, що здатні знищити їх, позбавити фундаментальних матеріальних та духовних цінностей, завдати неприйнятних (недопустимих об'єктивно і суб'єктивно) збитків, зачинити шлях до виживання та розвитку [6, с. 179]. На наш погляд, такий підхід є найповніший, оскільки, по-перше, таке визначення акцентує на певному рівні захищеності – людини, держави і суспільства, по-друге, звертає увагу на ймовірні небезпеки і загрози, по-третє, формує інтерес та потребу в безпеці, по-четверте, визначає специфічну діяльність людей, суспільства, держави і світового співтовариства народів по створенню системи забезпечення безпеки.

В сучасній теорії безпеки і практиці забезпечення безпеки швидкі трансформаційні зміни у світовому цивілізаційному просторі обумовили зміну уявлень про безпеку, що, з одного боку, стало поштовхом до радикального переосмислення місця безпеки як в ієрархії потреб та інтересів людини, так і господарюючих суб'єктів, регіонів, держав та світу в цілому. Безпрецедентні трансформаційні зміни, з іншого боку, надзвичайно загострили питання конкурентної боротьби між державами, забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національних економік.

Сучасна наукова думка розширює поняття безпеки за такими напрямками: 1) від національної безпеки до безпеки груп і окремих осіб; 2) від національної безпеки до системи міжнародної безпеки; 3) від виключно військової безпеки

до політичної; економічної, соціальної тощо [4, с. 96]. Це означає, що поняття «безпека» виходить за межі національних економік, в науковий обіг вводяться та вивчаються поняття «глобальна безпека» та «міжнародна безпека», аналізується взаємозв'язок цих понять із національною безпекою та безпекою нижчих рівнів – регіональною безпекою, локальною безпекою (безпекою підприємства), індивідуальною безпекою. Разом ці рівні представляють собою цілісну систему безпекотворення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баланда А. Безпека як соціальний феномен: дискурс людського розвитку / А. Баланда // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 1. – С.25-28.
2. Бодрук О. Структура воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти / О. Бодрук. – К., 2001. – 76 с.
3. Демидов Б. Системно-концептуальные основы деятельности в военно-технической области. Кн. 1. Концептуальные основы и элементы национальной безопасности / Б. Демидов, А. Величко, І. Волощук. – К., 2004. – 183 с.
4. Економічна безпека держави: Збірник нормативно-правових актів України / Ковальчук Т.Т., Варналій З.С. та ін. – К., 2001. – 106 с.
5. Качинський А. Безпека, загрози і ризик: наукові концепції та математичні методи / А. Качинський. – К., 2004. – 456 с.
6. Ліпкан В.А. Безпекознавство: Навч. посібник / В.А.Ліпкан. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.
7. Ляшенко О.М. Безпекотворення і конкурентоспроможність національної економіки: міра взаємодії / О.М.Ляшенко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – Вип. 25. – С.47-54.
8. Система оцінок зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз національній безпеці України : наук.-інформ. зб. / Нац. центр з питань євроатлант. інтегр. України; за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К. : Євроатлантикінформ, 2005. – 229 с.
9. Терехов И.И. О проблеме развития системы общенациональной безопасности России / И.И. Терехов //Современные проблемы национально-

государственной и международной безопасности. – М.: изд. ВАГШ, 1992. – С.102-106.

10. Шарихин А.Е. Безопасность как философская категория / А.Е. Шарихин // Безопасность: информационный сборник. – 1994. – № 6. – С.112-117.